«Маріупольський список Шиндлера»: вражаюча історія Єлизавети Бірюкової

https://donbas24.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

13 серпня 2022, субота
Автор: **Ольга Демідко (Маріуполь)**
Автор: **donbas24.news**

Історія Єлизавети Бірюкової під час повномасштабної війни набуває особливої актуальності та важливості

У роки Другої світової війни судетський німецький промисловець ***Оскар Шиндлер*** врятував майже 1200 євреїв під час Голоко-

сту, надавши їм роботу на своїх заводах в Польщі та Чехії. Єлизавета Бірюкова, як і Оскар Шиндлер, намагалася рятувати людей в Маріуполі, які не забули про вчинки цієї відважної та сміливої жінки. Сьогодні з її історією варто ознайомитися кожному українцю, який через військову агресію росії змушений долати важкі випробування та життєві труднощі. Приклад Єлизавети Бірюкової доводить, що завжди, навіть у найбільш важкі життєві періоди, необхідно залишатися Людиною...

Передісторія

У 2013 році українська письменниця, історик Олена Стяжкіна[1] знайшла матеріали по справі Єлизавети Бірюкової, молодої жінки з вищою технічною освітою. Саме завдяки цій події громадськість вперше заговорила про невідомий подвиг маріупольчанки. Під час окупації Маріуполя нацистами Єлизавета була змушена залишитися в місті й працювати на рибоконсервному комбінаті. Але під час роботи вона починає абсолютно системно рятувати людей. Пізніше вона була засуджена за зв'язок з шефом комбінату і за те, що нібито на когось доносила. Проте після її арешту люди, яких вона врятувала, проявивши справжню сміливість, почали писати листи Вишинському, Берії та Сталіну. Завдяки онучкам Єлизавети Пилипівни, Оксані та Наталі, мені вдалося дізнатися багато унікальних деталей з біографії Бірюкової. Водночас онучки поділилися світлинами з сімейного архіву.

Онучки Єлизавети Бірюкової

[1]Олена Стяжкіна – український історик, літераторка авторка десяти книжок художньої прози, член Українського центру Міжнародного ПЕН-Клубу, номінантка Премії ім. Василя Стуса, https://duh-i-litera.com/stjazhkina-olena

Єлизавета з братом

Батьки Єлизавети

Юна Бірюкова

Факти з біографії Єлизавети Бірюкової

Народилася Єлизавета 11 жовтня (27 вересня) 1914 року в Маріуполі, проживала на вулиці Артема, 15 (до окупації росіянами — вулиця Куїнджі) в дружній родині. Батько — Пилип Семенович — робочий столяр. Мама Єлизавети — Єфросинія Прокопівна, за розповіддю онучок, мала знатне походження. А братик Костя, незважаючи на різницю у віці, став найближчим і найкращим другом для Лізи.

Батьки зробили все можливе, щоб Ліза з братом отримали вищу освіту і ні від кого не залежали. Єлизавета була чесною, справедливою і відповідальною дівчиною. З юності привчала себе до праці, віддавалася роботі повністю, була справжнім трудоголіком. У свої 27 років вона вже була дипломованим інженером-технологом маріупольського рибоконсервного комбінату, працювала старшим лаборантом.

Героїзм Бірюкової під час окупації

Коли в червні 1941 року німецькі війська напали на Радянський Союз, ніхто в Маріуполі не очікував, що довгий шлях до них в 1300 кілометрів подолають так швидко. 1 вересня маріупольці почали зводити захисні споруди, а вже 8 жовтня місто захопили. Мама Лізи виїхала з Маріуполя, брат вирушив на фронт. А батько залишився з донькою, яка захворіла на скарлатину, що підтверджує лікарняний лист, який зберігся в справі Єлизавети Пилипівни. Дівчина, з огляду на обставини, була змушена продовжувати роботу на рибоконсервному комбінаті. Вона добре володіла німецькою мовою, тому до неї часто зверталися німці, вважаючи Лізу добросовісною і старанною робітницею.

Єлизавета під час роботи на рибоконсервному комбінаті у довоєнний час

Завдяки матеріалам справи, знайденим О. Стяжкіною, вдалося дізнатися, що Єлизавета Пилипівна намагалася зберегти молодь від поїздки до Німеччини. До того ж Бірюкова робила все можливе, щоб прийняти на роботу всіх, кому загрожувала небезпека з боку німецького командування: дружин комуністів, євреїв (які мають дітей), комуністів і комсомольців. Також вона, ризикуючи власною безпекою, звільняла військовополонених з табору, пояснюючи це тим, що їм треба працювати на заводі, адже робітники потрібні завжди. До цих пір достовірно не відомо, скільки насправді було врятовано маріупольців. Відповідно до матеріалів справи й того, скільки всього робила Єлизавета Пилипівна, ця цифра може бути більшою ніж 100 чи навіть 200 чоловік.

Єлизавета Бірюкова

Арешт і заслання

Суд присудив Єлизаветі Пилипівні 20 років каторжних робіт і 5 років ураження в правах. У тих складних обставинах усе-таки Єлизаветі Бірюковій пощастило не бути розстріляною. Військовий трибунал постановив, що підсудна діяла за вказівкою шефа рибоконсервного комбінату, і хоча вона була названа зрадницею, проте отримала кваліфікацію «пособниця», що і стало для неї порятунком. Однак Єлизавета Пилипівна своєї вини не визнавала.

Завдяки матеріалам справи відомо, що відпустити Єлизавету Пилипівну просили 11 маріупольців, але з огляду на всі тогочасні обставини, ці люди, характеризуючи Бірюкову як рятівницю, проявили неабияку сміливість.

Портрет Бірюкової, написаний в колонії

Засуджена Єлизавета Бірюкова відбувала покарання у Воркуті, там, незважаючи на важкі каторжні роботи, на всю несправедливість долі, вона продовжувала зберігати людське обличчя. За розповід-

дю онучки, Оксани Миколаївни Кушнір, у колонії бабусі написали портрет. Онучки знали, що бабуся була в колонії, але їм нічого не було відомо про причини та про героїзм Єлизавети Пилипівни під час окупації.

І все ж завдяки листам батька Єлизавети, небайдужих маріупольців та її скарзі головному військовому прокурору Збройних сил СРСР, яку вона написала, коли отримала дозвіл на листування, справу Є. Бірюкової все ж таки переглянули. Повторний суд відбувся у лютому 1948 році в м. Сталіно. Єлизавета Пилипівна все-таки була визнана винною в пособництві, формою якого назвали ефективну роботу на керівній посаді рибоконсервного комбінату. Проте мірою покарання було названо лише чотири роки й чотири місяці каторжних робіт, які на момент суду були відбуті. Втомлена, але незламна жінка не погодилася з вироком і все життя намагалася отримати реабілітацію.

Життя після колонії

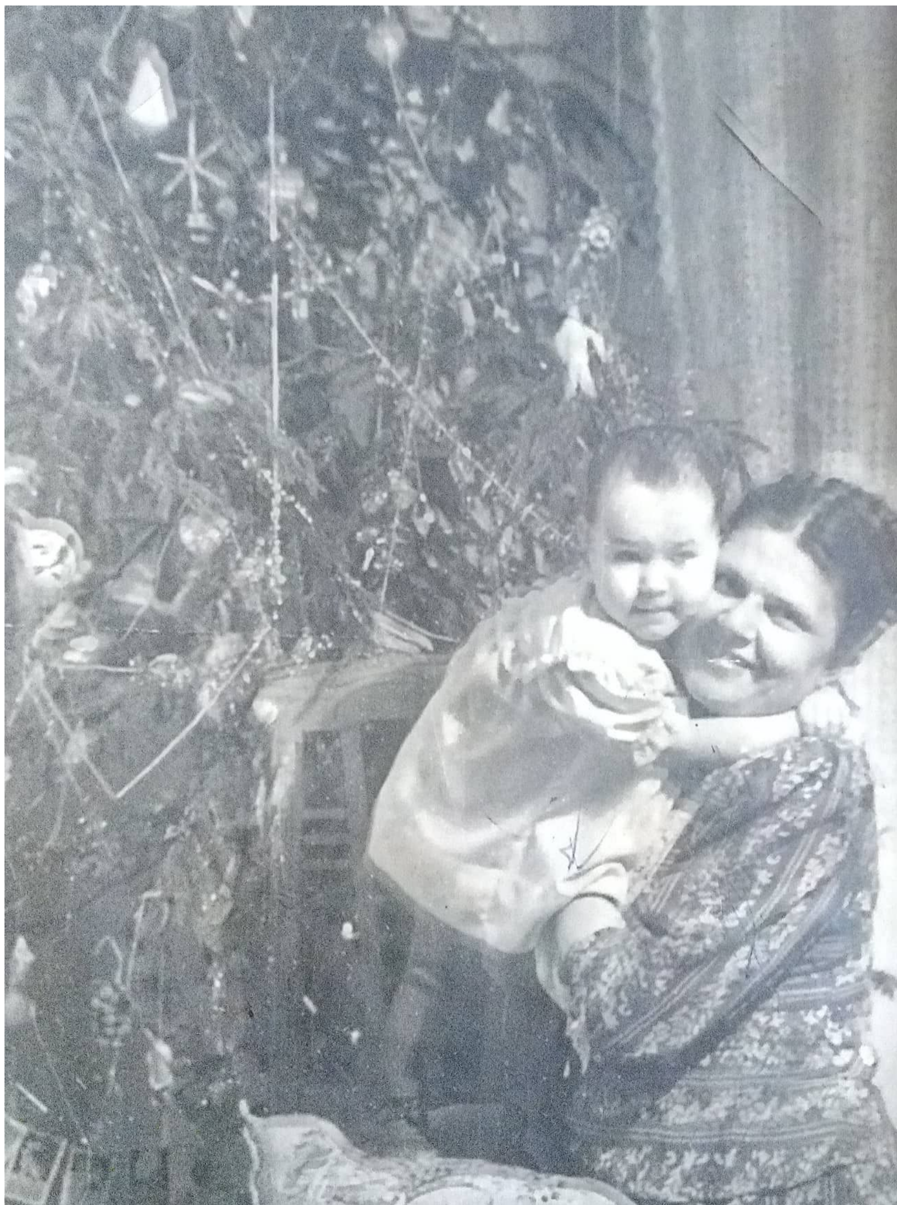

Єлизавета Бірюкова після виходу з колонії

Після колонії життя сміливої й відважної Єлизавети Пилипівни продовжувало дивувати. Вона не боялася вступити в листування з архімандритом Вільнюського монастиря, і це в роки тоталітаризму і проголошеного атеїзму. У 36 років Єлизавета стала мамою. І це теж драматична та унікальна історія. Брат Костянтин розповів, що знає нещасну і незаможну дівчину, але у неї на руках маленька дитина — дівчинка 9 місяців. Костянтин запропонував Єлизаветі поглянути на дитину. Але від побаченого Єлизавета Пилипівна не прийшла в захват. Дитина погано одягнена, в ліжечку

клопи. Онучка, Оксана Миколаївна, згадує розповідь бабусі.

> *«Єлизавета Пилипівна з батьками сиділи вдома, пили чай з печивом. З роботи прийшов брат Костянтин і підкреслив: „Ви тут бенкетуєте, а дитя помирає“. Ці слова справили досить сильне враження на Єлизавету і вона зробила все можливе, щоб удочерити дівчинку, яку назвала Ірою».*

Єлизавета Бірюкова з прийомною дочкою

Єлизавета Пилипівна мала близькі й теплі стосунки з онуками як своїми, так і брата.

«Бабуся була дуже доброю, м'якою, поблажливою, все прощала своїм онукам. Крім цього, з бабусею були довірчі відносини. Вона дуже смачно готувала. Завжди шанувала традиції, збирала разом всю родину. Прекрасно грала на фортепіано, дуже любила твір Бетховена „До Елізи“. Все життя працювала. Сьогодні це назвали б кар'єризмом. Бабуся була дуже прямою, справедливою. У чоловіках найбільше цінувала інтелект», — розповіла онука Єлизавети Пилипівни Оксана.

Єлизавета Пилипівна з онуками брата

Єлизавета Пилипівна ніколи нікому з рідних не говорила про лихоліття, яке їй довелося пережити. Не розповідала про врятованих нею маріупольців. Вона була для онуків чудовою бабусею, для робочого колективу — цінним співробітником, але ніхто не

знав її до кінця. Ніхто з маріупольців і уявити не міг, наскільки сильна, вольова жінка проживала в їхньому місті на вул. Артема, 15, наскільки довго вона чекала реабілітації. Залишитися вірною самій собі, пересилити біль, який неможливо забути, і прожити гідне життя після важких випробувань, несправедливості, жорстокості під силу далеко не кожному. Все ж Єлизавета Пилипівна була реабілітована в 1992 році, але за фатальним збігом обставин і незрозумілим сценарієм життя цього ж року вона померла.

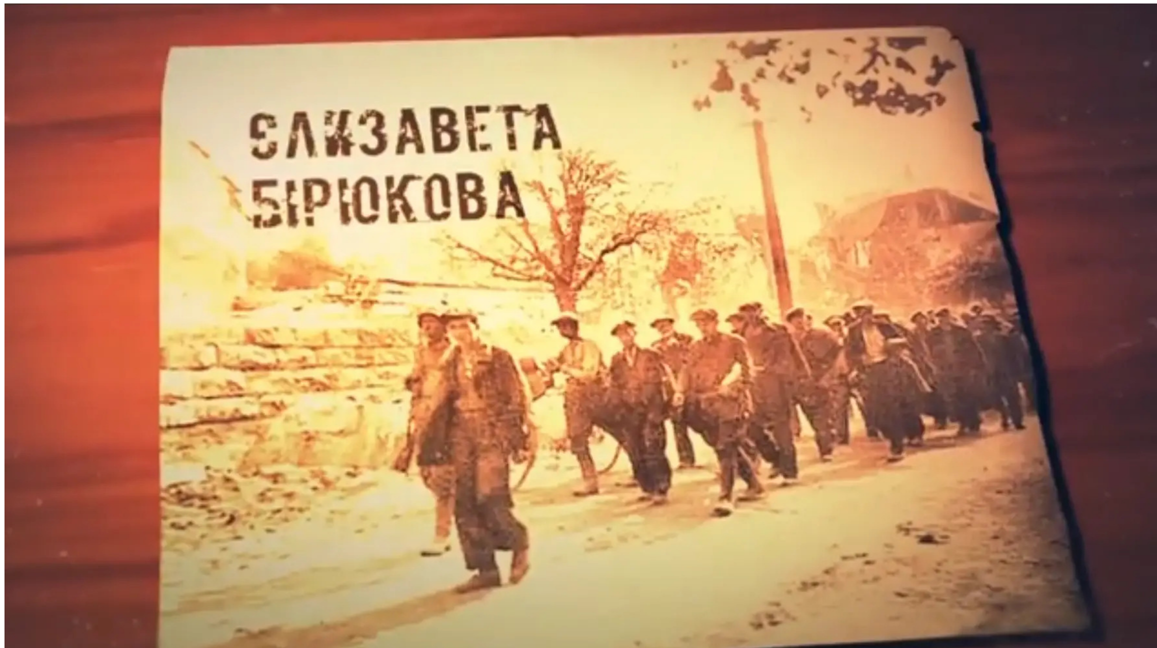

Єлизавета Пилипівна Бірюкова

Справжній героїзм одразу ніколи не привертає увагу. І тільки згодом люди оцінюють благородство і мужність душ, які ризикують заради порятунку ближніх...

Відео: Маловідомий подвиг Єлизавети Бірюкової, Уляна Ски-

цька, youtube, 02.05.2016[2] [3]

Нагадаємо, раніше Донбас24 розповідав про злочини росіян проти культурної спадщини Донбасу.[4]

ФОТО: із сімейного архіву онук Єлизавети Бірюкової.

[2]youtube: https://www.youtube.com/watch?v=NxgAbJIFDWM

[3]Internet Archive: https://archive.org/details/video.02_05_2016.uljana_skytska.malovidomyj_podvyg_elizavety_birjukovoj

[4]Злочини росіян проти культурної спадщини Донбасу, Ольга Демідко, donbas24.news, 11.08.2022, https://donbas24.news/news/zlocini-rosiyan-proti-kulturnoyi-spadshhini-donbasu

Ольга Демідко

історик, викладач, екскурсовод, громадська діячка Маріуполя.

В 2013 році закінчила Маріупольський державний університет, магістр історії.

Працювала вчителем історії у СШ № 66, телеведучою Маріупольського телебачення, на посаді асистента кафедри соціальних комунікацій Маріупольського державного університету.

Координаторка проектів «Маріуполь – це Україна», «Малюємо заради миру», «Маріуполь туристичний». З 2017 р. – голова арт-центру «Театр всередині тебе». Здобула науковий ступінь кандидата історичних наук (прирівнюється до диплома доктора філософії). Наразі доцент кафедри культурології Маріупольського державного університету, який тимчасово розташувався у Київському національному університеті будівництва і архітектури.

Є автором 120 публікацій наукового та публіцистичного стилю та монографії «Ілюстрована історія театральної культури Маріуполя» (2017 р.); а також редактором і упорядником декількох маріупольських видань, спрямованих на підтримку талановитої молоді Маріуполя: «Альманах конкурсних робіт учнівської та студентської молоді загальноміського конкурсу „Маріуполь – це Україна“» (2016 р.); Маріупольська розмальовка «Розфарбуй місто» (2016 р.); Збірка творчих робіт маріупольців «Мелодії незримих почуттів» (2016 р.).

Фейсбук: Olga Demidko

Блог: https://mrpl.city/blogs/olga-demidko

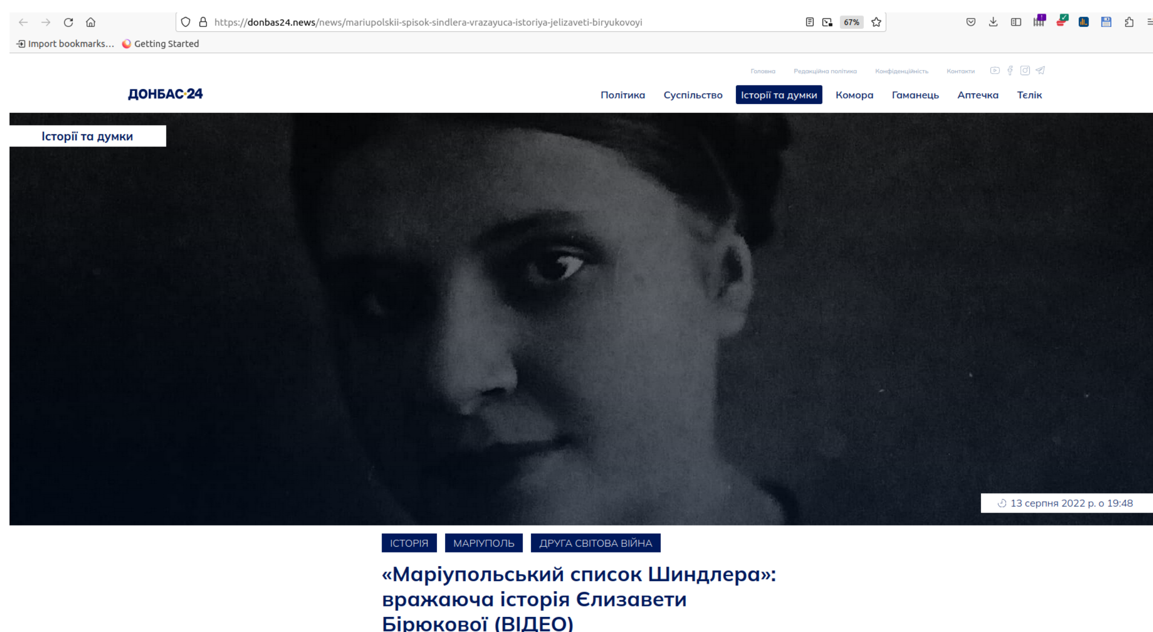
Ольга Демідко - публікації (Репозитарій МДУ)

Ольга Демідко - публікації (Інтернет-Архів)

Ольга Демідко - публікації (Google Scholar)

Ольга Олександрівна Демідко
кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології
Маріупольський університет
Преображенська 6, місто Київ 03037

Скріншот - Оригінал

(1)

ws/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi 80%

«Маріупольський список Шиндлера»: вражаюча історія Єлизавети Бірюкової (ВІДЕО)

Історія Єлизавети Бірюкової під час повномасштабної війни набуває особливої актуальності та важливості

У роки Другої світової війни судетський німецький промисловець *Оскар Шиндлер* врятував майже 1200 євреїв під час Голокосту, надавши їм роботу на своїх заводах в Польщі та Чехії. Єлизавета Бірюкова, як і Оскар Шиндлер, намагалася рятувати людей в Маріуполі, які не забули про вчинки цієї відважної та сміливої жінки. Сьогодні з її історією варто ознайомитися кожному українцю, який через військову агресію росії змушений долати важкі випробування та життєві труднощі. Приклад Єлизавети Бірюкової доводить, що завжди, навіть у найбільш важкі життєві періоди, необхідно залишатися Людиною...

Передісторія

У 2013 році українська письменниця, історик Олена Стяжкіна знайшла матеріали по справі Єлизавети Бірюкової, молодої жінки з вищою технічною освітою. Саме завдяки цій події громадськість вперше заговорила про невідомий подвиг маріупольчанки. Під час окупації Маріуполя нацистами Єлизавета була змушена залишитися в місті й працювати на рибоконсервному комбінаті. Але під час роботи вона починає абсолютно системно рятувати людей. Пізніше вона була засуджена за зв’язок з шефом комбінату і за те, що нібито на когось доносила. Проте після її арешту люди, яких вона врятувала, проявивши справжню сміливість, почали писати листи Вишинському, Берії та Сталіну. Завдяки онучкам Єлизавети Пилипівни, Оксані та Наталі, мені вдалося дізнатися багато унікальних деталей з біографії Бірюкової. Водночас онучки поділилися світлинами з сімейного архіву.

(2)

:ws/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

(3)

upolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

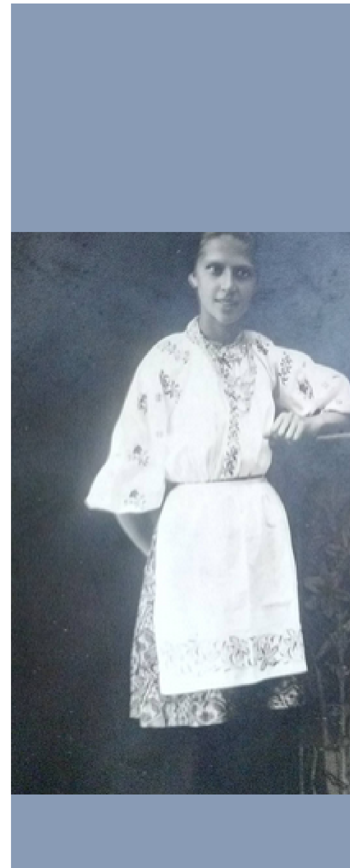
Факти з біографії Єлизавети Бірюкової

Народилася Єлизавета 11 жовтня (27 вересня) 1914 року в Маріуполі, проживала на вулиці Артема, 15 (до окупації росіянами — вулиця Куїнджі) в дружній родині. Батько — Пилип Семенович — робочий столяр. Мама Єлизавети — Єфросинія Прокопівна, за розповіддю онучок, мала знатне походження. А братик Костя, незважаючи на різницю у віці, став найближчим і найкращим другом для Лізи.

Батьки зробили все можливе, щоб Ліза з братом отримали вищу освіту і ні від кого не залежали. Єлизавета була чесною, справедливою і відповідальною дівчиною. З юності привчала себе до праці, віддавалася роботі повністю, була справжнім трудоголіком. У свої 27 років вона вже була дипломованим інженером-технологом маріупольського рибоконсервного комбінату, працювала старшим лаборантом.

(4)

Єлизавета з братом

Батьки Єлизавети

Юна Бірюкова

Героїзм Бірюкової під час окупації

Коли в червні 1941 року німецькі війська напали на Радянський Союз, ніхто в Маріуполі не очікував, що довгий шлях до них в 1300 кілометрів подолають так швидко. 1 вересня маріупольці почали зводити захисні споруди, а вже 8 жовтня місто захопили. Мама Лізи виїхала з Маріуполя, брат вирушив на фронт. А батько залишився з донькою, яка захворіла на скарлатину, що підтверджує лікарняний лист, який зберігся в справі Єлизавети Пилипівни. Дівчина, з огляду на обставини, була змушена продовжувати роботу на рибоконсервному комбінаті. Вона добре володіла німецькою мовою, тому до неї часто зверталися німці, вважаючи Лізу добросовісною і старанною робітницею.

(5)

s/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

Єлизавета під час роботи на рибоконсервному комбінаті у довоєнний час

(6)

nbas24.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi 90%

Єлизавета під час роботи на рибоконсервному комбінаті у довоєнний час

Завдяки матеріалам справи, знайденим О. Стяжкіною, вдалося дізнатися, що Єлизавета Пилипівна намагалася зберегти молодь від поїздки до Німеччини. До того ж Бірюкова робила все можливе, щоб прийняти на роботу всіх, кому загрожувала небезпека з боку німецького командування: дружин комуністів, євреїв (які мають дітей), комуністів і комсомольців. Також вона, ризикуючи власною безпекою, звільняла військовополонених з табору, пояснюючи це тим, що їм треба працювати на заводі, адже робітники потрібні завжди. До цих пір достовірно не відомо, скільки насправді було врятовано маріупольців. Відповідно до матеріалів справи й того, скільки всього робила Єлизавета Пилипівна, ця цифра може бути більшою ніж 100 чи навіть 200 чоловік.

(7)

'mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

(8)

:24.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi 90%

Єлизавета Бірюкова

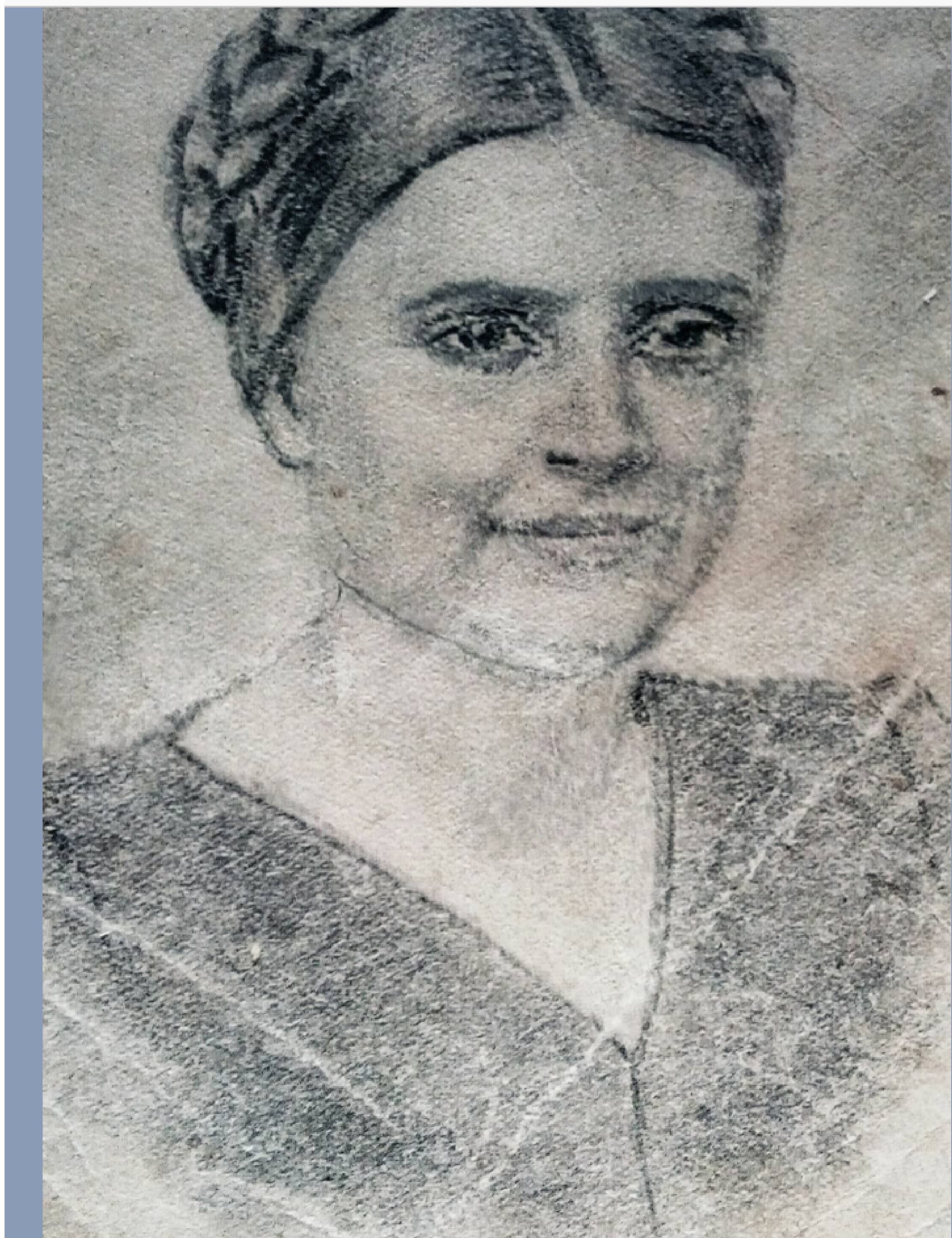
Арешт і заслання

Суд присудив Єлизаветі Пилипівні 20 років каторжних робіт і 5 років ураження в правах. У тих складних обставинах усе-таки Єлизаветі Бірюковій пощастило не бути розстріляною. Військовий трибунал постановив, що підсудна діяла за вказівкою шефа рибоконсервного комбінату, і хоча вона була названа зрадницею, проте отримала кваліфікацію «пособниця», що і стало для неї порятунком. Однак Єлизавета Пилипівна своєї вини не визнавала.

Завдяки матеріалам справи відомо, що відпустити Єлизавету Пилипівну просили 11 маріупольців, але з огляду на всі тогочасні обставини, ці люди, характеризуючи Бірюкову як рятівницю, проявили неабияку сміливість.

(9)

ıariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

(10)

/donbas24.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi 90%

Портрет Бірюкової, написаний в колонії

Засуджена Єлизавета Бірюкова відбувала покарання у Воркуті, там, незважаючи на важкі каторжні роботи, на всю несправедливість долі, вона продовжувала зберігати людське обличчя. За розповіддю онучки, Оксани Миколаївни Кушнір, у колонії бабусі написали портрет. Онучки знали, що бабуся була в колонії, але їм нічого не було відомо про причини та про героїзм Єлизавети Пилипівни під час окупації.

І все ж завдяки листам батька Єлизавети, небайдужих маріупольців та її скарзі головному військовому прокурору Збройних сил СРСР, яку вона написала, коли отримала дозвіл на листування, справу Є. Бірюкової все ж таки переглянули. Повторний суд відбувся у лютому 1948 році в м. Сталіно. Єлизавета Пилипівна все-таки була визнана винною в пособництві, формою якого назвали ефективну роботу на керівній посаді рибоконсервного комбінату. Проте мірою покарання було названо лише чотири роки й чотири місяці каторжних робіт, які на момент суду були відбуті. Втомлена, але незламна жінка не погодилася з вироком і все життя намагалася отримати реабілітацію.

Життя після колонії

(11)

nariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

(12)

://donbas24.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi 80%

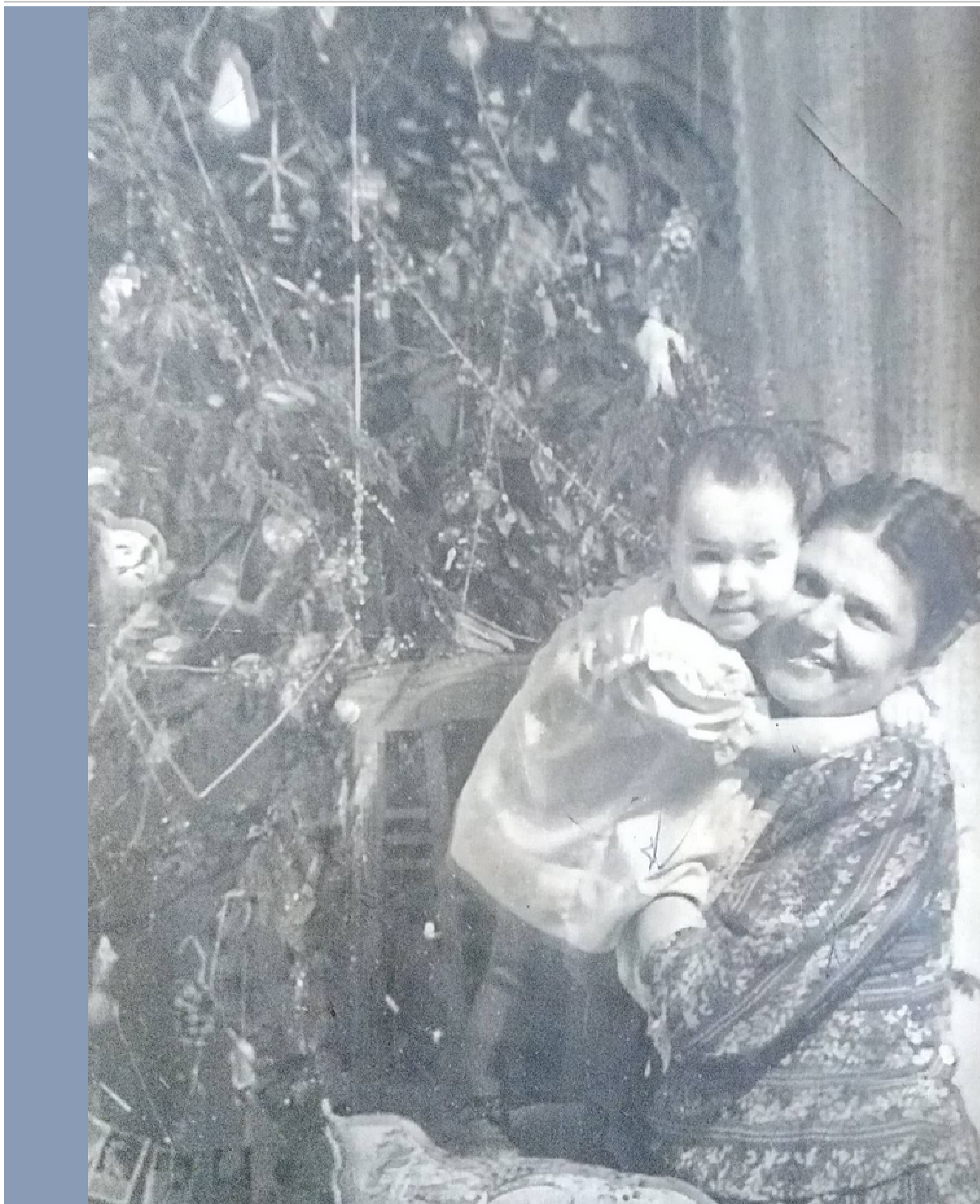
Єлизавета Бірюкова після виходу з колонії

Після колонії життя сміливої й відважної Єлизавети Пилипівни продовжувало дивувати. Вона не боялася вступити в листування з архімандритом Вільнюського монастиря, і це в роки тоталітаризму і проголошеного атеїзму. У 36 років Єлизавета стала мамою. І це теж драматична та унікальна історія. Брат Костянтин розповів, що знає нещасну і незаможну дівчину, але у неї на руках маленька дитина — дівчинка 9 місяців. Костянтин запропонував Єлизаветі поглянути на дитину. Але від побаченого Єлизавета Пилипівна не прийшла в захват. Дитина погано одягнена, в ліжечку клопи. Онучка, Оксана Миколаївна, згадує розповідь бабусі.

> *«Єлизавета Пилипівна з батьками сиділи вдома, пили чай з печивом. З роботи прийшов брат Костянтин і підкреслив: „Ви тут бенкетуєте, а дитя помирає“. Ці слова справили досить сильне враження на Єлизавету і вона зробила все можливе, щоб удочерити дівчинку, яку назвала Ірою».*

(13)

ws/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

(14)

:24.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

Єлизавета Пилипівна мала близькі й теплі стосунки з онуками як своїми, так і брата.

> *«Бабуся була дуже доброю, м'якою, поблажливою, все прощала своїм онукам. Крім цього, з бабусею були довірчі відносини. Вона дуже смачно готувала. Завжди шанувала традиції, збирала разом всю родину. Прекрасно грала на фортепіано, дуже любила твір Бетховена „До Елізи". Все життя працювала. Сьогодні це назвали б кар'єризмом. Бабуся була дуже прямою, справедливою. У чоловіках найбільше цінувала інтелект»,* — розповіла онука Єлизавети Пилипівни Оксана.

(15)

riupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

> *дуже прямою, справедливою. У чоловіках найбільше цінувала інтелект,* — розповіла онука Єлизавети Пилипівни Оксана.

(16)

.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi 90%

Єлизавета Пилипівна ніколи нікому з рідних не говорила про лихоліття, яке їй довелося пережити. Не розповідала про врятованих нею маріупольців. Вона була для онуків чудовою бабусею, для робочого колективу — цінним співробітником, але ніхто не знав її до кінця. Ніхто з маріупольців і уявити не міг, наскільки сильна, вольова жінка проживала в їхньому місті на вул. Артема, 15, наскільки довго вона чекала реабілітації. Залишитися вірною самій собі, пересилити біль, який неможливо забути, і прожити гідне життя після важких випробувань, несправедливості, жорстокості під силу далеко не кожному. Все ж Єлизавета Пилипівна була реабілітована в 1992 році, але за фатальним збігом обставин і незрозумілим сценарієм життя цього ж року вона померла.

(17)

riupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi

після важких випробувань, несправедливості, жорстокості під силу далеко не кожному. Все ж Єлизавета Пилипівна була реабілітована в 1992 році, але за фатальним збігом обставин і незрозумілим сценарієм життя цього ж року вона померла.

Єлизавета Пилипівна Бірюкова

Справжній героїзм одразу ніколи не привертає увагу. І тільки згодом люди оцінюють благородство і мужність душ, які ризикують заради порятунку ближніх...

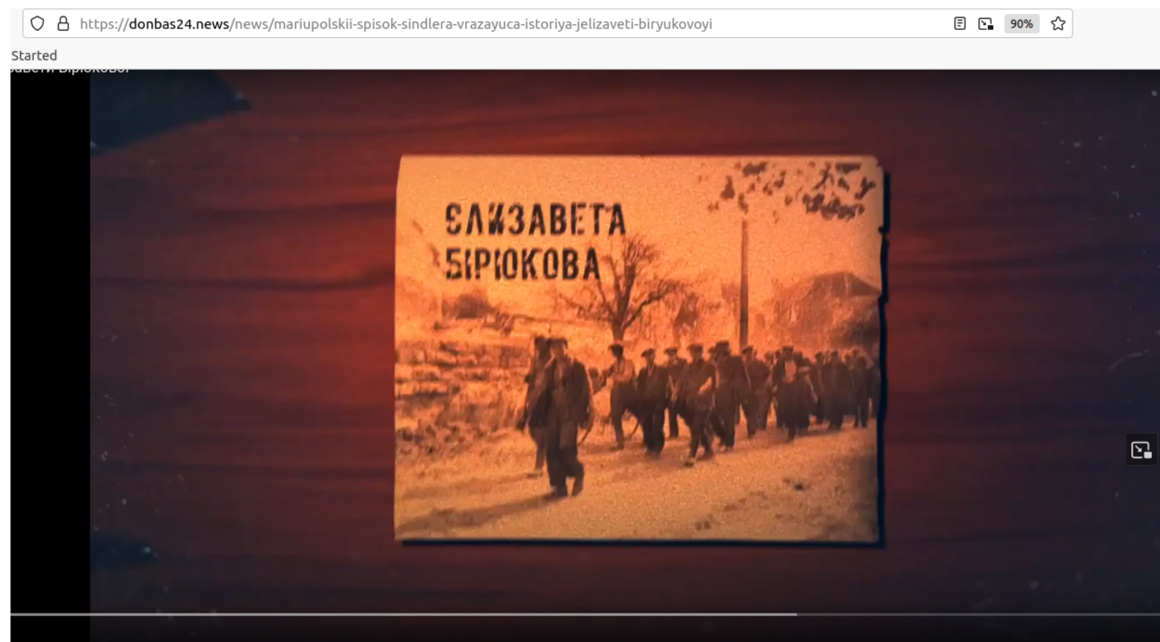
(18)

/donbas24.news/news/mariupolskii-spisok-sindlera-vrazayuca-istoriya-jelizaveti-biryukovoyi 90%

Єлизавета Пилипівна Бірюкова

Справжній героїзм одразу ніколи не привертає увагу. І тільки згодом люди оцінюють благородство і мужність душ, які ризикують заради порятунку ближніх...

(19)

Нагадаємо, раніше Донбас24 розповідав про злочини росіян проти культурної спадщини Донбасу.

ФОТО: із сімейного архіву онук Єлизавети Бірюкової.

 Демідко Ольга

(20)